

INDEED

Evidence-Based Model for Evaluation of
Radicalisation Prevention and Mitigation

This project has received funding by the European Union's
Horizon 2020 research and innovation programme
H2020-SU-SEC-2020 under grant agreement no 101021701

INDEED E-GUIDEBOOK 2

КАК ДА РАЗРАБОТВАМЕ ИНИЦИАТИВИ И ОЦЕНКИ ЗА РВЕ/СВЕ И ДЕРАДИКАЛИЗАЦИЯ В СЪОТВЕТСТВИЕ С ПРИНЦИПИТЕ НА ПРАКТИКАТА, ОСНОВАНА НА ДОКАЗАТЕЛСТВА

Leena Malkki, Mina Prokic и Irina van der Vet

СЪДЪРЖАНИЕ

БЛАГОДАРНОСТИ.....	4
ВЪВЕДЕНИЕ.....	4
1. ПРАКТИКА, ОСНОВАНА НА ДОКАЗАТЕЛСТВА - КАКВО ОЗНАЧАВА?	6
2. ПРИЛАГАНЕ НА ПРИНЦИПИТЕ НА ПРАКТИКАТА, ОСНОВАНА НА ДОКАЗАТЕЛСТВА, В ОБЛАСТТА НА PVE/CVE/DERAD	8
2.1 ДОКАЗАТЕЛСТВА	8
2.2 ЗАИНТЕРЕСОВАНИ СТРАНИ	10
2.3 ПРОФЕСИОНАЛНА ЕКСПЕРТИЗА/АНАЛИЗ.....	11
3. РАЗРАБОТВАНЕ НА ИНИЦИАТИВИ ЗА предотвратяването и противодействието на насилствения екстремизъм или подпомагането на дерадикализацията (PVE/CVE/DERAD) С ОГЛЕД НА ОЦЕНКАТА	12
3.1 СЪБИРАНЕ НА ДОКАЗАТЕЛСТВА ЗА РАЗРАБОТВАНЕТО И ПЛАНИРАНЕТО НА ИНИЦИАТИВАТА	12
Заинтересовани страни и техните мнения	13
Контекст.....	13
Рискови и защитни фактори.....	14
Доказателства за PVE/CVE/Derad инициативи, модели и подходи.....	14
Ресурси	15
3.2 ПОСТАВЯНЕ НА ЦЕЛИ	15
3.3 РАЗРАБОТВАНЕ НА ТЕОРИЯ НА ПРОМЯНАТА.....	16
3.4 РАЗРАБОТВАНЕ НА МОНИТОРИНГ И ПОКАЗАТЕЛИ.....	17
Водене на документация	18
Показатели	18
Базова оценка.....	19
Наблюдение на контекста.....	20

3.5 ВЗЕМАНЕ НА РЕШЕНИЕ ОТНОСНО ГРАФИКА ЗА ОЦЕНКА	20
4. ПЛАНИРАНЕ НА ОЦЕНКА НА ВЕЧЕ ОСЪЩЕСТВЕНА ИНИЦИАТИВА.....	21
5. ОЦЕНКА, ОСНОВАНА НА ДОКАЗАТЕЛСТВА, В ЧЕТИРИ ЕТАПА.....	23
5.1 МОДЕЛЪТ INDEED ЗА ОЦЕНКА, ОСНОВАНА НА ДОКАЗАТЕЛСТВА.....	23
5.2 МОДЕЛЪТ INDEED И ПОДХОДЪТ, ОСНОВАН НА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА ...	25
5.3 ЕТАПИ НА ОЦЕНКА В ДЕТАЙЛИ	27
Етап 1 - Подготовка: Как да започнем процеса на оценка?	27
Етап 2 - Проектиране: Как може да се разработи планът за действие за оценка?	31
Етап 3 - Изпълнение: Какво трябва да се вземе предвид при изпълнението на плана за действие за оценка?	35
Етап 4 - Използване: Как могат да бъдат използвани и съобщени резултатите.....	36
6. СТАНДАРТИ ЗА КАЧЕСТВО НА ОЦЕНКАТА	40
ПРИЛОЖЕНИЕ 1. ОБРАЗЕЦ НА ПЛАНА ЗА ДЕЙСТВИЕ ЗА ОЦЕНКА (ПРИМЕР)	42
ИЗТОЧНИЦИ И ЛИТЕРАТУРА	43

БЛАГОДАРНОСТИ

Електронното ръководство INDEED 2 е написано от Лина Малки, Мина Прокич и Ирина Ван Дер Вет (Университет Хелзинки). Тази работа е подкрепена от други партньори по проекта, особено от Хана Райтер и Норберт Леонхардмайр (VICESSE), които са давали съвети относно етичните аспекти на оценките, и от Стефан Клозе (Vrije Universiteit Brussel), който е изиграл ключова роля в разработването на концепцията за основан на доказателства подход към оценяването.

Авторите желаят да благодарят на външните рецензенти за техните много полезни коментари по предишните версии на електронните ръководства: Маркус Каакинен (Университет на Хелзинки), Джоел Бушер (Университет Ковънтри), Йоан Дурнеску (група за рехабилитация RAN), Катриен Ван Меле (Асоциация на фламандските градове и селища), Мартен Дюаеле (Асоциация на фламандските градове и селища), Анели Портман (Финландски институт за здравеопазване и социални грижи) и Мийла Луккаринен (град Хелзинки).

ВЪВЕДЕНИЕ

Електронните наръчници INDEED имат за цел да осигурят **добро разбиране на подхода за оценка, основан на доказателства, и как той може да бъде приложен в областта на предотвратяването и противодействието на насилствения екстремизъм или подпомагането на дерадикализацията (PVE/CVE/Derad)**, както и да предоставят насоки за разработването на такива инициативи. Електронните наръчници са написани основно **за практикуващи и създаващи политики лица**, работещи в тази област. Те могат да бъдат полезни и за **професионални оценители и учени**, които участват в оценяването на такива инициативи и искат да се запознаят по-добре с оценяването, основано на доказателства, или с провеждането на оценки конкретно в областта на PVE/CVE/Derad.

Електронното ръководство INDEED 1 представлява компактно въведение в основите на оценяването и какво означава подход към оценяването, основан на доказателства. То представя различните видове оценки, проекти и методи и дава насоки кога да се правят оценки и кой трябва да ги прави. То включва глава за етиката и оценяването, както и множество примери за предишни оценки на инициативи на PVE/CVE/Derad.

Електронното ръководство INDEED 2 разглежда по-задълбочено начините за прилагане на основан на доказателства подход към оценката. Той предоставя насоки за това как да се включи оценката в дизайна на инициативата, както и инструкции стъпка по стъпка за разработване и прилагане на оценка, основана на доказателства. То включва и допълнителна информация за това как да се гарантира, че оценката се извършва по етичен начин.

Основната цел на електронните ръководства INDEED е да запознаят специалистите и създателите на политики с принципите и практиките на основаната на доказателства оценка, за да могат да действат като **добре информирани участници** в оценките и да знаят как да планират и изпълняват инициативите за PVE/CVE/Derad, така че те да могат да бъдат ефективно оценени. Дейността като **оценител изисква по-задълбочени познания** за практиките, проектите и методите за оценка, отколкото са включени в електронните ръководства. Това следва да се вземе предвид, когато се решава кой ще действа като оценител.

Електронните ръководства са **част от инструментариума на INDEED за практикуващи специалисти и политици, разработен в рамките на финансирания от ЕС проект INDEED (2021-2024 г.)**. Целта на проекта INDEED беше да се укрепят знанията, способностите и уменията на практикуващите в областта на ПБР/ВООР/Дерад и на създателите на политики в областта на основаните на доказателства оценки и практики. Този комплект включва и **инструмента за оценка на INDEED**, който предоставя по-подробни съвети и препоръки. За да получите достъп до инструментариума INDEED, отидете на www.indeedproject.eu.

1. ПРАКТИКА, ОСНОВАНА НА ДОКАЗАТЕЛСТВА - КАКВО ОЗНАЧАВА?

Налице е все по-голям консенсус, че инициативите за PVE/CVE/Derad трябва да се основават на доказателства. Все още обаче не е толкова ясно какво означава това и как да се направи. Съвсем обичайно е тълкуването, че дадена инициатива или модел са основани на доказателства, когато са подкрепени от научни знания. В проекта INDEED те се наричат **“инициативи, основани на доказателства”**.

В проекта INDEED подходът, основан на доказателства, се разбира по малко по-различен начин. Той се основава на принципите на **практиката, основана на доказателства**. Практиката, основана на доказателства, е **подход (или метод) за вземане на решения, който има за цел да се предприемат действия, подкрепени от наличните доказателства и подходящи за съответната ситуация и контекст**.

Практиката, основана на доказателства, се основава на **три ключови принципа** :

- 1. Използване на най-добрите налични доказателства** - Решенията трябва да се основават на актуални (научни) знания, а не например на стари учебници, интуиция или традиции, наследени от по-възрастни колеги.
- 2. Вземане предвид на ценностите, нуждите, предпочитанията и обстоятелствата на заинтересованите страни** - Решенията трябва да вземат предвид контекста и мненията на заинтересованите страни (тези, които са засегнати от решението).
- 3. Професионална експертиза/анализ** - Лицата, които използват практика, основана на доказателства, се ангажират да развиват своята професионална експертиза и да надграждат уменията си и професионалната си преценка, за да правят обоснован анализ и преценка въз основа на наличните доказателства и ситуацията на заинтересованата страна.

Началото на практиката, основана на доказателства, е в областта на медицината. Един пример от тази област може да помогне за обяснението на основната идея. Когато лекарите използват практиката, основана на доказателства, за да вземат решение за лечението на даден пациент, те се консултират със съществуващите научни изследвания, за да открият какви са наличните възможности. Освен това те провеждат медицински тестове и прегледи, за да анализират състоянието на пациента. Решението за лечението не се взема единствено въз основа на **данните** от научните изследвания или резултатите от тестовете. Вместо това лекарите разговарят и изслушват пациента, за да разберат неговото състояние и предпочитания. Въз основа на професионалния опит лекарите вземат решение за най-добрия начин на действие за лечението на този пациент. Този процес може да даде нови познания и по този начин да доведе до промени в начина, по който се процедира в подобни ситуации в бъдеще.

2. ПРИЛАГАНЕ НА ПРИНЦИПИТЕ НА ПРАКТИКАТА, ОСНОВАНА НА ДОКАЗАТЕЛСТВА, В ОБЛАСТТА НА PVE/CVE/DERAD

Принципите на практиката, основана на доказателства, могат да се прилагат при разработването и изпълнението на инициативи за PVE/CVE/Derad. Те могат да се прилагат и при оценката на тези инициативи. В този раздел ще бъдат разгледани принципите на практиката, основана на доказателства, и какво могат да означават те в контекста на инициативите PVE/CVE/Derad .

Доказателства

Заинтересован
и страни

Анализ

2.1 ДОКАЗАТЕЛСТВА

Терминът “доказателства” се използва по различен начин в различните сектори и контексти. Общото за всички контексти е, че доказателствата се отнасят до **данни**, знания или части от информация, които осигуряват подкрепа за определено заключение или преценка.

В този електронен наръчник доказателствата се състоят от две неща:

- Съществуващи знания - изследвания и знания по съответните теми.
- **Данни** - материал (както съществуващ, така и събран), който се анализира с цел формиране на нови заключения по време на оценката или разработването на инициативата.

В текстово поле 1 са дадени някои примери за видове знания и **данни**, които могат да се използват като доказателства.

1 ПРИМЕРИ ЗА ДОКАЗАТЕЛСТВА, КОИТО ОБИКНОВЕНО СЕ ИЗПОЛЗВАТ ПРИ ПЛАНИРАНЕТО И ОЦЕНКАТА НА ИНИЦИАТИВИ ЗА PVE/CVE/DERAD

ЗНАНИЯ - СЪЩЕСТВУВАЩИ ПРОУЧВАНИЯ И ДОКЛАДИ

- Проучвания и оценки на инициативите PVE/CVE/Derad (и обзорни проучвания, които обобщават всички изследователски резултати по дадена тема)
- Изследвания на причините и факторите за радикализация, както и на процесите и условията, предпазващи от радикализация
- Проучвания на контекста, в който се

ДАННИ - СЪБРАНИ ДОКАЗАТЕЛСТВА ЗА ИНИЦИАТИВАТА И КОНТЕКСТА

- Документи, описващи инициативата, нейните цели и **теория на промяната**
- **Данни** от мониторинга, събрани по време на инициативата
- Проучвания и интервюта с целевите групи и заинтересованите страни
- Статистически **данни** и бази **данни** за контекста на инициативата и потенциалните контролни групи

- прилага инициативата
- Познания за разработване и управление на инициативи
- Познания за видовете оценки, проекти и методи

Не всяка информация или знание е добро доказателство. Когато събирате и подбирате доказателства, е важно да обръщате внимание на тяхното качество и да бъдете критични към него. Качеството и уместността на доказателствата са от решаващо значение за избягване на възможни пристрастия и за гарантиране, че решенията и заключенията са изградени на солидна основа.

Какво се счита за добро доказателство зависи от ситуацията. При критичната оценка на доказателствата трябва да се вземат предвид следните неща:+

- Доказателствата трябва да са **подходящи и релевантни** за целта, за която се използват. Например, когато се използват знания за практиките на оценяване, е важно да се прецени дали те говорят за конкретната ситуация. **Данните**, анализирани при оценката, трябва да са подходящи за отговор на въпросите, свързани с оценката.
- При избора на доказателства следва да се оценят тяхната **надеждност и безпристрастност**. Важно е да се вземе предвид как и от кого е създадено знанието, с каква цел и как това може да е повлияло на съдържанието му. Същите въпроси е уместно да се обмислят и при подбора и анализа на **данните** по време на оценката. Не е необходимо всички **данни**, използвани при оценката, да са безпристрастни - напълно разбираемо е например, че различните заинтересовани страни от инициативата могат да имат своя собствена гледна точка. Интервютата са ценни, за да се разбере как се управлява инициативата и какво мислят различните заинтересовани страни за нея. Много по-проблематично е да се приеме, че всяко отделно интервю представлява източник на "цялата истина" за това как стоят нещата. Въпросът често е как могат да се използват различните видове **данни**.
- Друго нещо, което трябва да се вземе предвид, е **представителността** на доказателствата. В случай на съществуващи знания това означава да се обмисли дали проучванията, с които е направена консултация, представят разнообразието в съществуващите знания по темата. При **данните** това означава например да се помисли дали различните гледни точки са адекватно представени в групата на интервюираните хора. Това може да е трудно да се постигне напълно, тъй като някои гледни точки могат да бъдат изключени още при самото начало, защото някои участници не желаят да бъдат интервюирани. Винаги се препоръчва да се стремим към възможно най-представителни **данни** и да бъдем прозрачни по отношение на всички възможни пристрастия и ограничения, които могат да останат въпреки положените усилия.

2.2 ЗАИНТЕРЕСОВАНИ СТРАНИ

Вторият крайъгълен камък на практиката, основана на доказателства, е да се вземат предвид **заинтересованите страни и техните ценности, нужди, предпочитания и обстоятелства**.

Заинтересованите страни са интелектуален ресурс за разработване на инициативи и оценки. Ето защо техните мнения трябва да бъдат взети под внимание. Съществуват няколко причини, поради които е важно да се изслушват и включват заинтересованите страни. Някои от заинтересованите страни изпълняват инициативата. Други се влияят от резултатите от инициативата в ежедневието си и затова заслужават да бъдат изслушани. Заинтересованите страни често събират **данни** за оценката и тяхното сътрудничество е от решаващо значение за нейното завършване. Те могат също така да играят ключова роля за начина, по който се използват резултатите от оценките. Трудно е да се проведе успешно дадена инициатива без ангажираността и съпричастността на основните заинтересовани страни.

2 ВЪПРОСИ ЗА ИДЕНТИФИЦИРАНЕ НА ПОТЕНЦИАЛНИ ЗАИНТЕРЕСОВАНИ СТРАНИ

- Кой предоставя ресурси за инициативата?
- Кой участва в изпълнението на инициативата?
- Кой са основните партньори за сътрудничество в рамките на инициативата?
- Кой общности са засегнати от инициативата (и нейното по-широко въздействие)?
- Кой може да помогне за разбирането на по-широкия контекст, в който функционира инициативата?

Заинтересованите страни могат да представляват няколко сектора и да работят на различни длъжности в своята организация или институция.

Ето някои **примери** за участници, чието сътрудничество и познания често са важни за инициативите PVE/CVE/Derad:

Educational institutions Law enforcement agencies

Academic researchers **Community-based organisations**

National PVE/CVE directors and coordinators **Private companies**

ЗАИНТЕРЕСОВАНИ СТРАНИ

Prison and probation services Government officials and policy makers

Non-governmental organisations (NGO) **Youth work centres**

Social and health care centres **Rehabilitation centres**

- Национални директори и координатори на PVE/CVE
- Правителствени служители и политици на национално, регионално и местно равнище
- Неправителствени организации (НПО)
- Образователни институции
- Затвори и пробационни служби
- Центрове за рехабилитация
- Правоприлагащи органи
- Центрове за социални и здравни грижи
- Общности от различни видове, които участват в политиките и интервенциите или са засегнати от тях, както и техните институции или организации, базирани на общността.
- Центрове за работа с младежи
- Академични изследователи
- Частни компании

2.3 ПРОФЕСИОНАЛНА ЕКСПЕРТИЗА/АНАЛИЗ

Практиките, основани на доказателства, са полезни и тогава, когато лицата, които вземат ключови решения по инициативите, разполагат със съответните експертни познания и обучение, които им помагат да направят правилна преценка. В случая с инициативите PVE/CVE/Derad това означава **добро познаване на областта на PVE/CVE/Derad**. Ако целта е да се разработи дадена инициатива, ключовите участници в процеса на разработване и изпълнение трябва да имат **достатъчно познания за планирането и изпълнението на проекти** и ключово разбиране за оперативната среда и контекста, в който се изпълнява инициативата. За да бъде оценката успешна, ключовите лица, участващи в нея, трябва да са запознати с **различните видове оценки, проекти и методи** и да знаят как да ги прилагат на практика. Това важи особено за оценителя(ите), който(ито) трябва да има задълбочен опит в теорията и практиката на оценяването.

Причината, поради която професионалната експертиза и анализът са подчертани в практиката, основана на доказателства, е, че доказателствата и информацията за гледните точки на заинтересованите страни сами по себе си не водят до вземане на решения. **Вземането на решение за най-добрия начин на действие изисква внимателно тълкуване и анализ на доказателствата, ситуацията на място и гледните точки на заинтересованите страни - а това се прави най-добре от лица, които разполагат със съответната справочна информация.** Качеството на дизайна на инициативата зависи в голяма степен от способността на експерта да интерпретира **данните** и знанията. Същото се отнася и за оценката и нейните резултати. За оценката е важно също така оценителят да е в състояние да анализира безпристрастно инициативата.

3. СРАЗРАБОТВАНЕ НА ИНИЦИАТИВИ ЗА PVE/CVE/DERAD С ОГЛЕД НА ОЦЕНКАТА

Принципите на практиката, основана на доказателства, спомагат за разработването на инициативи в областта на предотвратяването и противодействието на насилствения екстремизъм или подпомагането на дерадикализацията, които се основават на актуални знания за радикализацията и начините за нейното предотвратяване. Придържането към тези принципи е от решаващо значение и за удовлетворяване на ценностите, предпочитанията, нуждите и очакванията на основните заинтересовани страни.

Този раздел е посветен на това как оценките трябва да се вземат предвид **при планирането на инициативата**, за да се подготви оптимално почвата за оценките на различните етапи на инициативата. Да се мисли за оценките от самото начало е много важно, тъй като много решения, взети на етапа на планиране на инициативата, оказват значително влияние върху начина, по който инициативата може да бъде оценена.

Проектиране на инициативи с оглед на оценката

3.1 СЪБИРАНЕ НА ДОКАЗАТЕЛСТВА ЗА РАЗРАБОТВАНЕТО И ПЛАНИРАНЕТО НА ИНИЦИАТИВАТА

Когато започвате да планирате инициатива, която използва подхода на практиката, основана на доказателства, е необходимо да **съберете доказателства**. Доказателствата са необходими, за да се **формира информирано разбиране за ситуацията и наличните възможности**. Те също така ще допринесат за възможността за оценка на инициативата по-късно, тъй като помагат за разработването на нейните цели и **теория на промяната** (вж. разделите по-долу), които често служат като отправна точка за оценката.

Този раздел представя какви видове доказателства (знания и **данни**) обикновено са необходими за разработването и планирането на инициатива за PVE/CVE/Derad.

Важно е на ранен етап да се разбере **кои са основните заинтересовани страни в инициативата и какви са техните ценности, нужди, предпочитания и обстоятелства**. Списъкът на потенциалните заинтересовани страни в предишната глава може да помогне за идентифициране на заинтересованите страни, които следва да бъдат включени в разработването, изпълнението и/или оценката на инициативата. Освен идентифицирането на заинтересованите страни е добре да се помисли и за **тяхната роля и относителна важност в инициативата**. Не всички заинтересовани страни ще имат еднаква роля и тяхната роля може да варира в зависимост от аспекта или етапа на инициативата.

Анализът на заинтересованите страни е типична част от управлението на проекти и има няколко ръководства за провеждането му (вж. Текстово поле 3). Те могат да предоставят полезни насоки и вдъхновение за проектиране и планиране на инициативи за PVE/CVE/Derad.

3 РЪКОВОДСТВА ЗА АНАЛИЗ НА ЗАИНТЕРЕСОВАНИТЕ СТРАНИ

- Прескил, Х. и Джоунс, Н. [Практическо ръководство за включване на заинтересованите страни в разработването на въпроси за оценка](#). Поредица за оценка на фондация “Робърт Ууд Джонсън”.
- USAID. CVE Reference Guide for Local Organizations. [Ангажиране на заинтересованите страни](#).
- Williams, M.J. (2021). Превенция и противодействие на насилствения екстремизъм: Designing and Evaluating Evidence-Based Programs (Разработване и оценка на програми, основани на доказателства). Routledge.

Контекст

Ако има нещо, което е известно за инициативите за предотвратяването и противодействието на насилствения екстремизъм или подпомагането на дерадикализацията, то е, че няма универсални решения. За да бъде **ефективна, инициативата трябва да бъде съобразена с конкретния контекст**. Ето защо разработването на добро разбиране на контекста е друга задължителна ранна стъпка при планирането на инициативата. Въпреки че тази задача отчасти се припокрива с картографирането на възгледите на заинтересованите страни, тя се простира и отвъд нея.

Анализът на контекста помага да се разберат **основните динамики, свързани с насилствения екстремизъм и неговото предотвратяване в контекста, в който ще се проведе инициативата**. Определянето на това какво представлява насилственият екстремизъм в контекста на инициативата може да помогне за определяне на приоритетите на въпросите, които инициативата следва да разгледа.

Понятието “контекст” трябва да се разбира в широк смисъл. **Непосредственият контекст на инициативата** може да бъде определено училище, затвор или квартал. Може да е интересно да се потърсят и други подобни местни контексти от друг регион за сравнение. Наред с това е препоръчително да се разгледа и по-широкият контекст. **По-широкият контекст** включва по-широката социална, политическа и икономическа среда, в която ще се осъществява инициативата. Това помага за разбирането на средата на живот на целевата група на инициативата и за

предвиждането на евентуални непредвидени последици, които инициативата може да има за този по-широк контекст. Всичко това е важно за спазването на принципа “да не се вреди”, който следва да ръководи инициативите за PVE/CVE/Derad.

Този вид подход към планирането на инициативата се нарича **“чувствителен към конфликтите подход”**. Той се препоръчва особено за разработване на инициативи в нестабилна и засегната от конфликти среда. Съществуват насоки за това как да се прилага този подход и те могат да бъдат полезни и за планирането на инициативи в областта на PVE/CVE/Derad.

СЪВЕТ:

Програмата на ООН за развитие (ПРООН) разполага с инструкции за прилагане на чувствителен към конфликти подход при разработването, наблюдението и оценката на инициативи за PVE.

ПРООН. Подобряване на въздействието на програмите за предотвратяване на насилствения екстремизъм. Инструментариум за проектиране, мониторинг и оценка.

Рискови и защитни фактори

Насилственият екстремизъм е сложно явление, което включва индивидуални, общностни, социални, икономически, политически, психологически, културни и идеологически фактори. Разкриването на взаимодействието между тези различни фактори може да обясни какви са причините за радикализацията и как те могат да бъдат предотвратени или смекчени.

Общоприето е да се смята, че радикализацията се влияе от рискови и защитни фактори. Рисковите фактори са движещи сили и условия, които позволяват или мотивират радикализацията, докато защитните фактори смекчават и предотвратяват радикализацията и повишават устойчивостта към насилствен екстремизъм. **Идентифицирането и разбирането на тези рискови и защитни фактори е важна стъпка към определянето на това към кои от тези фактори може да се насочи инициативата.**

Важно е да се признае, че значението на отделните рискови и защитни фактори е различно в различните условия. Когато се консултирате с изследвания за радикализацията, си струва да проверите внимателно на какви **данни** се основават проучванията и дали резултатите от тях са приложими към контекста, в който ще се прилага инициативата.

СЪВЕТ:

В рамките на проекта INDEED е създадено цифрово хранилище на проучвания на рискови и защитни фактори, което е полезно за намиране на актуални академични изследвания по темата. То е част от инструментариума на INDEED, достъпен на адрес www.indeedproject.eu.

Доказателства за PVE/CVE/Derad инициативи, модели и подходи

Изследванията на ефективността на инициативите за PVE/CVE/Derad все още са доста оскъдни, така че няма достатъчно солидни научни доказателства, които да показват точно какви подходи към PVE/CVE/Derad работят и при какви условия. **Съществуващите изследвания все пак могат да дадат значителни насоки и вдъхновение за това какви видове подходи и методи могат да бъдат подходящи за конкретната ситуация.**

Ресурсите от дейността на [Мрежата за осведоменост по въпросите на радикализацията \(RAN\)](#) могат да окажат значителна помощ при намирането на съответните проучвания и контакти. В раздела “Научете повече” в края на тази глава са посочени допълнителни източници на информация.

Ресурси

Работата по PVE/CVE/Derad изисква специални ресурси, за да се управлява ефективно и професионално. **Важно е да се гарантира, че лицата, които ще изпълняват инициативата, разполагат с необходимите ресурси.** Макар че това е особено важно за инициативи, които трябва да бъдат осъществени с външно финансиране, то е важно и за практикуващите юристи и политиците, от които се очаква да допринесат за инициативата като част от съществуващия им трудов договор. Освен бюджета е важно да се вземат предвид и времето, мотивацията и наличните интелектуални (вътрешни) ресурси. **Бюджетът трябва да включва и достатъчно средства за оценки.**

Наличието на реалистична и подробна информация за наличните ресурси е друг ключов елемент на успешното планиране. **Планираната инициатива трябва да бъде съобразена с наличните ресурси, като същевременно трябва да бъдат отделени и ресурси, които да гарантират изпълнението на ефективни инициативи и подходи.**

3.2 Поставяне на цели

След като се съберат необходимите доказателства и се установят контакти с основните заинтересовани страни, може да се премине към разработване на инициативата. Първото нещо, за което трябва да помислите, са нейните цели.

Може да изглежда очевидно, че **инициативата трябва да има ясно определени цели.** Опитът обаче показва, че една от често срещаните слабости на инициативите PVE/CVE/Derad е, че техните цели не са ясно (достатъчно) дефинирани. Не е достатъчно да се заяви, че инициативата има за цел предотвратяване или противодействие на насилствения екстремизъм или подпомагане на дерадикализацията. Целите трябва да бъдат по-конкретни.

Ако инициативата няма добре дефинирани цели, нейната оценка ще бъде по-трудна. Трудно е да се оцени дали инициативата е била ефективна, ако не е ясно какво е трябвало да се постигне.

Препоръчително е целите да се **разработват съвместно с основните заинтересовани страни.** Анализът на контекста и познанията за рисковите и защитните фактори са добра отправна точка за определяне на целите. От решаващо значение е също така още на този етап да се помисли **как да се оцени дали целите са постигнати.** Ако целите изглеждат трудни за оценяване, те може би са твърде неконкретни или неясни, за да насочат ефективно действията на инициативата.

3.3 РАЗРАБОТВАНЕ НА ТЕОРИЯ НА ПРОМЯНАТА

Заедно с определянето на целта(ите) следва да се посочи и изрази изрично **как се очаква инициативата да ги постигне**. Теорията на промяната включва изчерпателно и структурирано обяснение за това как и защо се очаква инициативата да постигне планираните цели и въздействие. Тя следва да бъде разработена - а в идеалния случай и оценена и тествана - по време на фазата на проектиране на инициативата и редовно оценявана и променяна (ако е необходимо) по време на нейното изпълнение.

Основната идея на теорията на промяната е, че тя ясно показва как се очаква ресурсите, вложени в инициативата и нейните дейности, да доведат до очакваното въздействие. Този процес обикновено се разделя на няколко **компонента** (вж. таблица 1). Заедно тези компоненти обясняват основните причинно-следствени механизми и предположения, върху които се гради инициативата.

Таблица 1: Компоненти на теорията на промяната

ВХОД	Използвани ресурси за инициативата (персонал, финансиране, материали и др.)
ДЕЙНОСТИ	Действия, предприети по време на инициативата (напр. наставничество, обучение, инструктаж, публикуване)
ИЗХОД	Преки продукти от дейностите, които могат да бъдат количествено измерени (брой проведени обучения, интервюта и менторски сесии, публикации, сесии за обратна връзка/проследяване и др.)
РЕЗУЛТАТ	Какво се постига чрез резултата (лица, които изоставят насилствения екстремизъм, професионалисти, които са по-запознати с радикализацията, намалено набиране на насилствен екстремизъм в квартала и т.н.
ВЪЗДЕЙСТВИЕ	Дългосрочен ефект от инициативата, ефекти от всички резултати заедно. Обикновено той съвпада с общите цели на инициативата.

Освен тези компоненти е важно да се уточнят **допусканията и рисковете, които** включва теорията на промяната:

- Предположенията включват всички схващания за това, защо дейностите и резултатите ще доведат до определени резултати, а по-късно и до планираното въздействие, както и наблюдения върху преобладаващите условия, в които ще се осъществи инициативата.
- Рисковете включват всички онези фактори, които могат да подкопаят инициативата и да попречат на постигането на планираните резултати.

Трябва също така да се уверите, че разработването на предположенията и рисковете не остава отделно упражнение. Вместо това компонентите на теорията на промяната трябва да се анализират в светлината на установените допускания и рискове, за да се види дали трябва да се направят някакви изменения.

Следвайки принципите на практиката, основана на доказателства, **теорията на промяната трябва да се основава на най-добрите налични доказателства и да се разработва съвместно с ключовите заинтересовани страни.** При разработването на **теория на промяната** заинтересованите страни очертават основните дейности на инициативата и какво се очаква да последва от тях. Изключително важно е теорията на промяната да бъде **изградена въз основа на солидно разбиране на контекста, в който ще се реализира инициативата.**

Когато теорията на промяната е разработена, се появява първата възможност за оценка на инициативата. **Формиращата оценка може да се използва за оценка на теорията на промяната и надеждността на нейните основни допускания.**

4 РЪКОВОДСТВА ЗА ИЗГРАЖДАНЕ НА ТЕОРИЯТА НА ПРОМЯНАТА

- Група за развитие на ООН. **Теория на промяната.**
- УНИЦЕФ. **Теория на промяната.** Методологически справки. Оценка на въздействието № 2.

3.4 РАЗРАБОТВАНЕ НА МОНИТОРИНГ И ПОКАЗАТЕЛИ

Когато се планира дадена инициатива, трябва да се реши и как ще бъде наблюдавана по време на нейното изпълнение. **Мониторингът е свързан с проследяване на изпълнението на инициативата и измерване на нейния напредък.** За ефективното наблюдение на дадена инициатива е важно да се създаде система за събиране и анализиране на **данни.**

Механизмът за мониторинг следва да бъде разработен с оглед на оценките на инициативата. От това какви **данни** се събират по време на изпълнението ще зависи в значителна степен какви оценки ще бъдат възможни по-късно и колко време и усилия ще отнеме тяхното провеждане.

За да се наблюдава и документира напредъкът на инициативата, обикновено се препоръчва:

- Установяване на систематични практики за водене на документация
- Разработване на показатели, които могат да се използват за измерване на напредъка на инициативата.
- Извършване на базова оценка
- Наблюдение на контекста

Водене на
документация

Разработване
на индикатори

Базова
оценка

Мониторинг
на контекста

Водене на документация

Тази част от мониторинга е доста проста. Тя означава да се **гарантира, че всички съответни данни за дейностите и практиките на инициативата се събират систематично**. Важно е също така да се документират всички промени, които са били направени в инициативата по време на нейното изпълнение.

Показатели

Показателите са **референтни стойности, които позволяват да се измери изпълнението или напредъкът на определени параметри по време на изпълнението на инициативата**. Показателите са свързани с конкретните цели и дейности на инициативата. В таблица 2 са дадени примери за често използвани показатели.

При избора на показатели е много важно да се обмисли внимателно връзката между показателите и целите. За да бъдат полезни, **показателите трябва да са ясно свързани с целите**. Също така трябва да се гарантира, че ще има подходящ вид **данни** за тяхното надеждно измерване. За тази цел **теорията на промяната може да бъде полезна за свързване на показателите с целите**, за определяне на показатели за дейностите и резултатите, за наблюдение на предположенията, залегнали в основата на теорията, и за измерване на това дали инициативата има въздействието, което теорията на промяната предвижда. За да се съберат подходящите видове доказателства за показателите, е необходимо да се установят методите за събиране на **данни** и да се оценят техният капацитет и ограничения. Важно е също така показателите да бъдат създадени въз основа на чувствителен към пола подход и общите принципи на приобщаване.

Таблица 2: Видове показатели

ПОКАЗАТЕЛИ ЗА РЕЗУЛТАТИТЕ	Броят на достигнатите хора, броят на ангажираните в инициативата и броят на хората, които успешно са се откъснали или са претърпели промяна, както е планирано в целите на инициативата; нивото на ангажираност на целевата аудитория.
ПОКАЗАТЕЛИ НА ПРОЦЕСА	Броят на проведените събития и дейности, броят на участниците в дейностите, видовете осъществени дейности, качеството на взаимоотношенията между различните заинтересовани страни, нивото на доверие между заинтересованите страни.
ВХОДНИ ПОКАЗАТЕЛИ	Размерът на инвестираните финансови ресурси, човешките ресурси, предназначени за инициативата, други видове ресурси, инвестирани в инициативата.

Често се смята, че показателите са количествени (с други думи, измерват се в числа). Много от показателите наистина са **количествени**, но те могат да бъдат измерени и нецифрово и по този начин да бъдат **качествени** (вж. таблица 3).

Таблица 3: Количествени и качествени показатели

КОЛИЧЕСТВЕНИ ПОКАЗАТЕЛИ	КАЧЕСТВЕНИ ПОКАЗАТЕЛИ
Количествените показатели дават ясна мярка, обикновено се представят в графики или диаграми и са сравними с други цифрови данни. • Колко (дейности, участници)? • Колко (пари, време)? • Колко време (са изпълнявани дейностите)? • Колко често (имало ли е дейности, срещали ли са се участниците)?	Качествените показатели измерват видовете промени в поведението, нагласите, взаимоотношенията и начина, по който са настъпили. Те са специфични за контекста. • Как се е случила промяната? Как дейностите на инициативата доведоха до промяна? • Какво е възприятието на участниците/заинтересованите страни? • Как се чувстват участниците? • Какви взаимоотношения са установили участниците с персонала по време на инициативата?

Освен че трябва да се реши кои показатели да се използват, от решаващо значение е да се определи какъв вид **данни** са необходими за измерването им, как ще се събират, колко често и от кого. Тези задачи често са отговорност на служителите, работещи по инициативата, но могат да бъдат и споделена отговорност с оценител, финансиращ орган или държавен служител, отговарящ за проследяването на инициативите PVE/CVE/Derad.

Показателите трябва не само да се определят и следват, но и да се говори за тях. Препоръчително е да се преглеждат показателите и редовно да се съобщава на заинтересованите страни за напредъка на инициативата. Следва да се провеждат редовни срещи за преглед на напредъка и обсъждане на евентуални проблеми, за да бъдат заинтересованите страни на едно мнение.

Базова оценка

Целта на базовата оценка е да се **установи ситуацията преди осъществяването на инициативата**. Тези **данни** са необходими, за да може по-късно да се установи дали е настъпила някаква промяна. Базовата оценка обикновено се разработва заедно с показателите и чрез нея се измерват показателите преди началото на инициативата. Освен създаването на собствено базово проучване, полезни източници за базовата оценка могат да бъдат официалната статистика, съществуващите проучвания и доклади.

Наблюдение на контекста

Някои инициативи имат и установени процеси за **наблюдение на контекста, в който се провежда инициативата, както и** на взаимодействието на инициативата с този контекст. Това е особено важно, когато инициативата функционира в нестабилен контекст, който може да се промени бързо.

Съществуват добри насоки за това, например от [ПРООН](#)

3.5 ВЗЕМАНЕ НА РЕШЕНИЕ ОТНОСНО ГРАФИКА ЗА ОЦЕНКА

В идеалния случай планът на инициативата трябва да включва и план за това кога и как ще бъде оценена инициативата. Инициативите PVE/CVE/Derad могат да бъдат оценявани на различни етапи и за различни цели. За повече информация относно наличните възможности на различните етапи вж. електронното ръководство INDEED 1 и инструмента за оценка INDEED (www.indeedproject.eu).

Научете повече

Общи инструкции и обобщения на добри практики

- ПРООН. [Подобряване на въздействието на програмите за предотвратяване на насилствения екстремизъм](#). Инструментариум за проектиране, мониторинг и оценка.
- USAID. [CVE Reference Guide for Local Organizations](#).
- Neumann, P.R. (2017). [Противодействие на насилствения екстремизъм и радикализацията, които водят до тероризъм: Идеи, препоръки и добри практики от региона на ОССЕ](#).
- RAN (2017 Г.). [Ръководство на RAN за програми за обучение по CVE/PVE. Ръководство за обучители и създатели на политики](#).
- Компас. [Ръководство "Как да": Как да разработим план за мониторинг и оценка](#).
- Khalil, J. & Zeuthen, M. (2016) [Countering violent extremism and risk reduction \(Противодействие на насилствения екстремизъм и намаляване на риска\): Ръководство за разработване и оценка на програми](#). Доклад на Whitehall.
- Семинар по проекта INDEED ["Проектиране на практики, основани на доказателства"](#).

Бази данни и каталози на инициативите PVE/CVE/Derad

- RAN. [Превенция на радикализацията към тероризъм и насилствен екстремизъм. RAN Collection of Approaches and Practices \(Сборник с подходи и практики на RAN\)](#).
- Impact Europe. [База данни CVE](#).

4. ПЛАНИРАНЕ НА ОЦЕНКА НА ВЕЧЕ ОСЪЩЕСТВЕНА ИНИЦИАТИВА

Все още е често срещано явление оценките да не се предвиждат при първоначалното планиране на инициативите. В такива ситуации наличните възможности обикновено са по-ограничени, но все пак почти винаги е възможно да се направи някаква форма на оценка, като се използва подход, основан на доказателства. Тя вероятно няма да бъде с еднакво добро качество, но все пак може да бъде полезна за целите на обучението. Оценките могат значително да помогнат за реструктурирането на инициативата и нейните практики, така че в бъдеще да могат да се провеждат по-всеобхватни оценки.

Какви оценки могат да се направят, дори когато не са били първоначално планирани, зависи много от начина, по който е била осъществена и документирана инициативата. Три аспекта са особено важни.

Целите
на инициативата

Теория
на промяната

Данни

Целите на инициативата - за да се оцени инициативата, е необходимо да се знае какви са нейните цели. Често срещана слабост на PVE/CVE/Derad инициативите е, че целите не са дефинирани достатъчно конкретно. Понякога целите се поставят на хартия по време на етапа на планиране, но не се преразглеждат и актуализират по-късно. Това може да доведе до ситуация, в която целите се различават в известна степен на хартия и на практика. Липсата на документация за целите на инициативата, разбира се, не е идеална ситуация. Ако целите само липсват в документацията, но има ясен консенсус за това какви са те сред ключовите заинтересовани страни, може да се окаже, че има достатъчно яснота. Дори тогава обаче е важно да се помисли за последиците от липсата на документация за резултатите от оценката.

Теория на промяната - Друга ключова отправна точка за оценката е теорията на промяната на инициативата. Тя обяснява как инициативата трябва да постигне желаните резултати. Още по-често се случва инициативата да няма добре дефинирана теория на промяната. Ако теорията на промяната не е представена на хартия, това трябва да се направи в началото на оценката. Отново, това не е идеална ситуация. Ако теорията на промяната е дефинирана със задна дата, това ще се отрази на надеждността на резултатите от оценката.

Данни - Много зависи и от наличието на данни. Ако има богата, систематична и подробна документация за изпълнението на инициативата, може да има достатъчно данни за оценка на нейното изпълнение във времето. Трябва обаче много внимателно да се прецени дали данните са достатъчни.

Като общо правило, ако има достатъчно яснота относно целите на инициативата и теорията на промяната, обикновено е възможно да се извърши оценка на процеса на поне някои аспекти на инициативата (видовете оценки са представени в Електронно ръководство 1 на INDEED). Висококачествена оценка на резултатите рядко е възможна без съществуващ план за оценка и съответните практики за мониторинг.

Една възможност, която винаги е отворена, е формиращата оценка на целите на инициативата и теорията на промяната.

Ако досега не са правени оценки, добре е да се започне с по-малко сложни видове оценки. Установяването на стабилни практики за оценяване може да се разглежда като процес, който започва с установяване на помощни практики и преминава към по-сложни оценки. Това може да стане например чрез следните етапи:

- Разработване на целите на инициативата и теорията на промяната
- Формираща оценка (на тези цели и теорията на промяната)
- Въвеждане на плана за оценка и подкрепящи практики за мониторинг
- Оценка на процеса на изпълнение на инициативата
- Оценка на резултатите от инициативата

5. ОЦЕНКА, ОСНОВАНА НА ДОКАЗАТЕЛСТВА, В ЧЕТИРИ ЕТАПА

Оценката е важна част от планирането и прилагането на основани на доказателства инициативи. В предишната глава беше обсъдено как оценката може да бъде интегрирана в дизайна на инициативата и как да се планира инициативата, така че да може да бъде оценена смислено и ефективно.

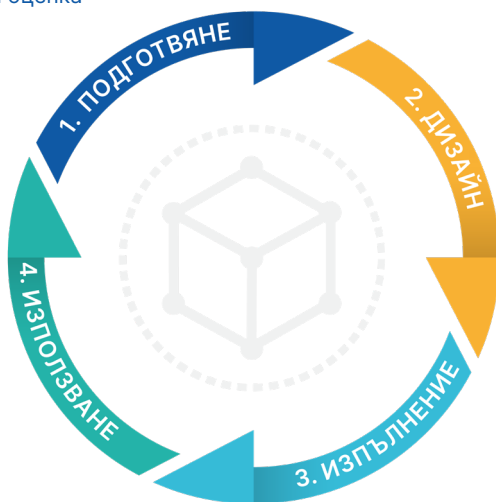
Тази глава се фокусира върху процеса на оценка и очертава **препоръки стъпка по стъпка за това как да се проведе оценка, която е в съответствие с принципите на практиката, основана на доказателства**. Тя е съставена, като се имат предвид характеристиките на инициативите PVE/CVE/Derad. Препоръките се основават на модела INDEED за оценка, основана на доказателства. Главата ще започне с представяне на модела, а след това ще премине към подробно описание на всеки етап от оценката.

5.1 МОДЕЛЪТ INDEED ЗА ОЦЕНКА, ОСНОВАНА НА ДОКАЗАТЕЛСТВА

Моделът INDEED очертава как могат да се разработват и провеждат оценки, като се използва подход, основан на доказателства. Той разделя процеса на оценяване на четири основни етапа: подготовка, проектиране, изпълнение и използване (вж. фигура 1).

- 1. Подготвяне:** Този етап обяснява начина, по който да се подходи към оценката във вашата организация.
- 2. Дизайн:** На този етап се определят основните елементи, които трябва да бъдат включени в плана за действие за оценка. Този план може да помогне за проследяване на всички необходими стъпки за оценката.
- 3. Изпълнение:** На този етап се посочва за какво да се внимава по време на оценката и се обяснява какво да се прави със събраните резултати.
- 4. Използване:** Този етап показва как, с кого, в какъв формат и при какви условия могат да се споделят резултатите от оценката.

Фигура 1 Четири етапа на процеса на оценка

Оценката е най-полезна, когато се разглежда като **повтарящ се и цикличен процес, който е един от ключовите елементи на разработването на проекта**. Резултатите от оценката могат да се използват за подобряване и пренасочване на целите, резултатите и методите на работа на инициативата. В идеалния случай след известно време инициативата в новата си форма ще бъде оценена отново, като се започне нов цикъл на оценка. **Редовните оценки допринасят за устойчивостта на инициативата и за формирането на култура на оценяване в работната среда.**

В модела INDEED описанието на всеки етап е изградено специално с оглед на **принципите на практиката, основана на доказателства** (вж. фигура 2). В контекста на оценката тези принципи имат следното значение:

- **Доказателства** - провеждането на надеждна и висококачествена оценка изисква тя да се основава на подходящи и внимателно събрани данни. Планът за оценка следва също така да се основава на съществуващите познания за практиките за оценка и на наученото от предишни оценки в областта на PVE/CVE/Derad.
- **Заинтересовани страни** - Ключовите заинтересовани страни трябва да бъдат включени в процеса на оценка от самото начало, за да се гарантира, че целите му са смислени и използваеми, както и за да се изгради необходимото доверие за постигане на надеждни резултати.
- **Анализ** - оценителят и другите ключови заинтересовани страни трябва да имат достатъчно познания за практиките за оценка и инициативите PVE/CVE/Derad, за да съставят смислен план за оценка и да формулират надеждни заключения въз основа на данните.

Фигура 2 Принципи на практиката, основана на доказателства, като компоненти на етапите на оценка

Всеки етап на оценка включва няколко стъпки. В модела INDEED тези етапи са организирани в зависимост от компонента на практиката, основана на доказателства, с който са свързани (основно) (вж. фигура 3). Важно е да се отбележи, че **стъпките не са непременно представени в хронологичен ред и често са свързани помежду си.**

Фигура 3 Етапи, стъпки и компоненти на процеса на оценяване

5.2 МОДЕЛЪТ INDEED И ПОДХОДЪТ, ОСНОВАН НА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

Когато се планира и провежда оценка, трябва да се обмисли широк набор от етични въпроси, като се вземе предвид подходът, основан на правата на човека (HRBA), и темите на GELSA. Въпреки че етичните въпроси вече могат да служат като част от Кодекса за професионално поведение или Кодекса за професионална етика на много организации и те са общоприложими за една оценка, все пак може да има някои етични въпроси, свързани с провеждането на изследвания с човешки участници, които заслужават специално внимание.

В този раздел се обсъжда какво означава извършването на етично обоснована оценка. Той се ръководи от ключовите принципи, включени в HRBA (участие, отчетност, недискриминация и равенство, овластяване и законност), които са в основата на концептуализацията на етиката в този проект (наречена GELSA; за повече информация вж. електронното ръководство INDEED 1).

Фигура 3. Ключови етични съображения при оценката (въз основа на HRBA и GELSA)

Многообразие и приобщаване - Оценката трябва да бъде планирана, разработена и изпълнена по начин, който признава многообразието и цели приобщаване. Това има много аспекти. При събирането на данни трябва да се гарантира равномерно разпределение на половете. При подбора на хора, които да участват в процеса на оценка, следва да се гарантира, че при подбора се отчитат полът и разнообразието. Това ще спомогне за постигането на представителни и балансирани резултати. Ако инициативата се отнася до пола, добре е да се помисли за включването на чувствителни към пола показатели и да се следят наблюдаваните данни, които се отнасят до пола. По същия начин включването на хора с увреждания, както и на лица с различен етнически произход в управлението на изследванията и оценките също ще осигури положително въздействие върху резултатите. Процесът на оценяване трябва да бъде организиран така, че да е удобен и приобщаващ за всички участващи страни и да подкрепя добрата култура на работа. И накрая, важно е да се обмислят съществуващите полови и други стереотипи и да се смекчи тяхното влияние върху решенията, вземани по време на целия процес на оценяване.

Прозрачност - Оценката рядко е напълно гладък процес, дори когато е планирана много внимателно. Достоверността на процеса на оценяване се основава най-вече на честността и прозрачността. В докладите за оценка трябва да се описва прозрачно процесът и да се посочват ограниченията на резултатите от него. Прозрачността трябва да бъде и пътеводна звезда за сътрудничеството между заинтересованите страни по време на процеса на оценяване, тъй като тя открива възможности за разрешаване или преодоляване на предизвикателствата.

Защита на данните и неприкосновеност на личния живот - Когато се планира и извършва оценката, въпросите за неприкосновеността на личния живот, поверителността и сигурността на данните трябва да бъдат взети на сериозно. Това включва гарантиране, че събирането и управлението на данни се извършва в съответствие с европейските разпоредби за защита на данните и националните закони (като се обръща специално внимание на разпоредбите и законите, свързани с използването на чувствителни данни). От друга страна, оценителят има и етични отговорности към респондентите на интервютата и участниците във фокус групите. Съгласно принципите на отговорното изследване респондентите трябва да бъдат надлежно информирани за начина, по който ще бъдат използвани данните, и да бъдат помолени да подпишат формуляр за съгласие. В този формуляр следва да се посочат условията за участие в интервюто, както и да се даде право на респондента да се откаже от участие по всяко време. Ако на респондентите е обещана анонимност, съответният доклад за оценка трябва да бъде внимателно написан, така че да не може да се идентифицират респондентите.

Без вреда - всеки оценител, който извършва изследователски дейности, трябва по принцип да се придържа към деликатния подход и да внимава да не излага на какъвто и да е риск нито един от участниците в оценката. Средата, в която се организират дейностите, трябва да бъде безопасна и трябва да се положат всички усилия това да се гарантира. Ако по време на процеса на изпълнение възникнат някакви проблеми, те трябва да бъдат разгледани незабавно.

- Служба на ООН за борба с тероризма. [Инструментариум за мониторинг, оценка и обучение: В подкрепа на плановете за действие за превенция и противодействие на насилствения екстремизъм.](#)
- Австралийски институт за семейни изследвания. [Етика в оценяването.](#)

5.3. ПОДРОБНО ОПИСАНИЕ НА ЕТАПИТЕ НА ОЦЕНКА

В тази глава са описани основните елементи и стъпки за планиране и провеждане на оценка, основана на доказателства. В нея се описва как да се приложат на практика принципите на подхода, основан на доказателства, на всеки етап от процеса на оценяване.

СЪВЕТ :

По-подробни и адаптирани инструкции за процеса на оценяване са на разположение в инструмента за оценяване INDEED (www.indeedproject.eu).

Моделът INDEED предполага, че целите на инициативата, теорията на промяната и практиките за мониторинг са добре разработени. Ако случаят не е такъв, вижте предишната глава на това електронно ръководство, както и инструмента за оценка INDEED за повече инструкции. Описанието на процеса на оценяване тук е пригодно най-вече за оценки на процеса и резултатите. Стъпките за извършване на формираща оценка са описани в инструмента за оценка INDEED.

Етап 1 - Подготовка: Как да започнем процеса на оценка?

Първият етап на оценката включва изграждане на добро разбиране на инициативата и формиране на оценка на нуждите, контекста и наличните ресурси на оценката. Тази информация е необходима, за да се определи фокусът на оценката и реалистичните сценарии за оценка. Този етап предполага също така картографиране на ключовите заинтересовани страни, чието съдействие е необходимо на различните етапи на оценката.

Стъпка 1

Сътрудничество

Кои са основните заинтересовани страни и какви са техните нужди, ценности и предпочитания?

Важно е още в началото да се помисли кои са основните заинтересовани страни за предварително определените цели на оценката. Списъкът на потенциалните заинтересовани страни в Текстово поле 6 може да помогне за тяхното идентифициране. Не забравяйте да помислите за всички етапи на оценката: чие съдействие е необходимо за планиране, разработване и провеждане на оценката, кой може да използва резултатите и т.н.

Препоръчително е още от самото начало оценката да се извършва с участието на всички заинтересовани страни. Практиката, основана на доказателства, подчертава значението на отчитането на нуждите, ценностите и предпочитанията на заинтересованите страни. Още на този етап следва да се установи контакт със заинтересованите страни и внимателно да се изслушат техните мнения. Методите за анализ на заинтересованите страни (вж. Текстово поле 3) могат да помогнат за очертаване на възгледите на заинтересованите страни. Когато мислите за заинтересованите страни, уверете се, че са включени всички полове и съответните културни/етнически/религиозни среди.

Стъпка 2

Ресурси

Какви видове ресурси са на разположение и как да се осигурят липсващите ресурси?

Също толкова важно е да се направи преглед на всички налични ресурси (или на разпределението на ресурсите), както за планиране, така и за провеждане на оценки и разпространение на резултатите. Ресурсите не се ограничават само до оценка на разходите за организиране на процеса на оценяване. Те включват и интелектуални ресурси (достатъчно персонал, знания, материали) и време, в зависимост от плана за оценка, целите на оценката и вече наличните данни. Също толкова важно е да се попитат участващите заинтересовани страни за тяхното време или готовност да поемат някаква роля в процеса на оценка. За тази цел е полезно да се прецени и броят и честотата на срещите, в които заинтересованите страни ще участват.

ДОКАЗАТЕЛСТВА	Стъпка 3	Данни	Какви данни вече са налични? Подготовката предполага и събиране на информация за вече наличните доказателства. Организациите, които отговарят за изпълнението на инициативите, често събират данни и наблюдават работата си. Когато мониторингът на данните е организиран правилно, той може да бъде чудесен източник на данни за оценката.
	Стъпка 4	Знания	Какви знания са необходими? За да се вземат информирани решения, са необходими много видове знания. Това може да бъде информация за видовете и методите за оценка, академични изследвания на насилствения екстремизъм или въпросния контекст и т.н. Един особено полезен източник на знания са предишни оценки на подобни инициативи. Те могат да помогнат за по-доброто разбиране на методите, използвани за събиране на доказателства в тази област, или как са били достигнати целевите групи и как са били използвани резултатите, наред с други въпроси.
АНАЛИЗ	Стъпка 5	Инициатива	Добре ли са дефинирани целите и теорията на промяната на инициативата? Анализът на целите, предположенията и пропуските на инициативата е необходим, за да се определи траекторията за оценка. Разглеждането на социалния, икономическия, политическия и географския контекст на инициативата може също така да даде представа за това как тези фактори могат да повлияят на изпълнението на инициативата и как оценката може да допринесе за или да повлияе на някой от тези фактори. Експертизата в областта на PVE/CVE и Derad е от съществено значение за анализа на инициативата. Добре е също така да се прецени дали инициативата и нейното изпълнение имат някакви аспекти, свързани с пола и разнообразието, които следва да бъдат взети предвид в плана за оценка.

АНАЛИЗ	Стъпка 6	Цели	Какви са потенциалните цели на оценката, основани на нуждите, ценностите и предпочитанията на заинтересованите страни? След като се определят потребностите, ценностите и предпочитанията на заинтересованите страни, тези резултати трябва да се анализират, за да се установи как те могат да бъдат комбинирани и приоритизирани. Препоръчително е да се премине през това заедно със заинтересованите страни и да се определи какъв вид варианти за оценка са реалистични и отговарят на установените нужди. За повече инструкции относно определянето на целите вижте Текстово поле 7. След това е възможно да се избере и най-подходящият вид оценка. Най-често срещаните видове оценки са представени в Електронно ръководство 1 на INDEED.
	Стъпка 7	Рискове & Предизвикателства	Какви рискове и предизвикателства пред оценката се появиха при първоначалните проучвания и обсъждания и как да бъдат решени или смекчени? Наличието на пълна представа за контекста ще помогне да се определят и потенциалните пречки пред оценката. Те могат да бъдат вътрешни фактори, свързани с ресурси, експертни познания и мотивация, или външни фактори, като политически рискове, свързани с определени видове оценки, или правни ограничения за събиране, споделяне и управление на данни.

6 INDEED ТИПОЛОГИЯ НА ЗАИНТЕРЕСОВАНИТЕ СТРАНИ ОТ ОЦЕНКАТА

За да се подпомогне идентифицирането на съответните заинтересовани страни, в рамките на проекта INDEED беше изготвена следната типология въз основа на ролите, които заинтересованите страни могат да играят в оценката. Тези роли могат да се припокриват, така че едно и също лице или институция да изпълнява няколко от тях.

1. **Инициаторите** са тези, които поръчват или стартират оценката, като по един или друг начин виждат стойността на оценката за бъдещи дейности.
2. За управлението на оценката се назначава **координатор на оценката**. Това не означава установяване на подход към оценката „отгоре надолу“, тъй като координаторът е там, за да подкрепя и улеснява процеса и да гарантира, че всички клопки в процеса са ефективно разрешени.
3. **Крайните ползватели на оценката** са тези, които ще използват резултатите от нея. Това могат да

бъдат организации, клиенти, доставчици на данни или лица извън оценяваната инициатива, които биха могли да се възползват от солидните резултати от оценката.

4. **Вътрешните или външните оценители** са тези, които основно извършват или контролират оценката, и те имат (или трябва да имат) експертен опит както в провеждането на оценката, така и в тълкуването на резултатите от нея.
5. **Финансиращите** са заинтересовани страни, които предоставят финансиране/ресурси за изпълнението на дадена инициатива и/или оценка. Финансиращият може също така да действа (или не) като инициатор, който решава, че е необходимо да се извърши оценка, за да се оправдаят използваните средства, или като част от ново заявление за финансиране.
6. **Респондентите и доставчиците на данни** - Респондентите обикновено са хора, които принадлежат към целевите групи на определени инициативи или участват в тяхното изпълнение и могат да бъдат интервюирани или помолени да попълнят анкета, за да се събере важна информация за оценката. Доставчиците на данни са заинтересовани страни, които притежават налични данни, необходими за оценката (например собственици на различни видове данни от регистри, които могат да се използват за сравняване на целевата група на инициативите с общото население).
7. **Събирачите на данни** са тези, които събират данни от респондентите и доставчиците на данни.
8. **Мениджърите на данни** наблюдават (или трябва да наблюдават) процеса на събиране на данни, като се уверяват, че всички данни се съхраняват безопасно и са организирани в съответствие с всички стандарти за управление на данни.

Етап 2 - Проектиране: Как може да се разработи планът за действие за оценка?

Този етап дава насоки за разработване на подробен план за оценка (план за действие за оценка или ПДО). Разликата между етапите на подготовка и проектиране е, че първият е предназначен за събиране на всички налични знания. Етапът на проектиране използва тези данни и дискусиите със заинтересованите страни като отправна точка и разработва подробен план за начина, по който ще бъде извършена оценката. ПДО може да включва следната информация: заинтересовани страни (роли и задължения), доказателства (управление на данните, вид на оценката, дизайн на оценката и методи за оценка) и анализ (график, намаляване на рисковете и етични аспекти).

В приложение 1 е даден пример за образец на план за действие за оценка.

ПРОЕКТИРАНЕ: ОСНОВНИ СЪПКИ

ЗАИНТЕРЕСОВАНИ СТРАН	Стъпка 1	Участие	Как да включим идентифицираните заинтересовани страни в оценката?
			Всички роли на всяка заинтересована страна трябва да бъдат определени и изяснени в рамките на процеса на изпълнение на оценката: кой събира, анализира, съхранява и разпространява данните и т.н. Важно е да се сформира солиден екип за оценка и да се установи неформално ръководство на процеса, така че целият процес да може да се проследява и пречките да се смекчават по ефикасен начин. Също толкова важно е да се определят методите/периодите на комуникация със заинтересованите страни. Структурираната комуникация

ЗАИНТЕРЕСОВАНИ СТРАН			ще улесни процеса и ще го направи по-ангажиращ. Заинтересованите страни трябва да бъдат третирани по недискриминационен начин и всички проблеми с достъпността да бъдат адекватно решавани.
	Стъпка 2	Оценка въпроси	На кои точно въпроси трябва да отговори оценката? Добра практика е въпросът/въпросите за оценка да се определят заедно със заинтересованите страни. Тези въпроси ще служат като микроцели в рамките на общата цел на оценката. Те ще улеснят разбирането за това какви данни трябва да се събират, както и какви методи да се използват както за събиране на данни, така и за техния анализ. За повече насоки относно разработването на въпроси за оценка вж. текстово поле 7.
ДОКАЗАТЕЛСТВА	Стъпка 3	Данни	Как да събираме данни? Какви данни да се събират? За всяка оценка е необходимо да се • определяне на вида на събраните данни, за да може да се отговори на всеки въпрос за оценка, и • изготвяне на план за управление на данните. Например, за да се разбере как е организирана комуникацията между различните агенции, служителите, участващи в изпълнението на инициативите, биха могли да отговорят на въпросите от проучването или да се организират фокус групи с представители на тези организации. Например, за да се оцени дали обменът на данни работи, данните могат да включват документация, свидетелства на персонала и надлъжно наблюдение на участниците. По отношение на начина на събиране на данните е важно да се обмисли как това да стане по етичен начин, така че целевите групи да бъдат третирани с уважение и да се вземат предвид всички съответни културни или етнически измерения и нагласи. Данните също така трябва да се събират и подбират по безпристрастен начин. За да определи стандартите за събиране на данни, оценителят може да следва наличните насоки. Тези стандарти могат да бъдат представени под

ДОКАЗАТЕЛСТВА			формата на шаблон и да включват лична информация (която да бъде внимателно проверена спрямо етичните насоки): име, демографски данни, пол, брой години работа в организацията, ниво на образование и т.н. Събраните данни трябва да се обработват и съхраняват в съответствие с правилата за защита на данните. Когато разглеждате въпроси, свързани със защитата на данните, е добре да се обърнете към националните и/или организационните стандарти. Обмислете и етичните въпроси на изследването, например тези, свързани с получаването на информирано съгласие от респондентите.
	Стъпка 4	Методи	Какви методи да използвате за събиране и анализ на данни? Необходимо е също така да се определи какъв вид дизайн и методи за оценка ще бъдат използвани при оценката. Дизайнът на оценката определя цялостната структура и обхват на оценката. Методите за оценка го допълват, като определят начина на събиране и анализиране на данните. Видът, дизайнът и методите на оценката заедно обясняват как ще бъдат постигнати целите на оценката. Електронното ръководство INDEED 1 представя най-често срещаните проекти и методи за оценка. Изборът на дизайн и методи се влияе от наличните ресурси. Добре е да се подходи реалистично по отношение на наличното време, ресурси, организационни подробности, експертни познания и наличие на заинтересовани страни.
АНАЛИЗ	Стъпка 4	Времева линия	Защо да създавате график? Наличието на график може да помогне за разделянето на процеса на фази. Добрият график е този, който включва достатъчно времеви резерви за преодоляване на възможни предизвикателства (прекъсвания при събирането на данни, човешки грешки, недостъпни респонденти и т.н.), които могат да наложат ad hoc препланиране.

Стъпка 5

Рискове и
ПредизвикателстваКакви са основните предизвикателства
и как да ги смекчим?

Определянето на рисковете и предвиждането на потенциалните предизвикателства също може да бъде част от плана. Те гарантират по-добра подготвеност за непредвидени събития и най-ефективна реакция. В този контекст е добре да се помисли и за това как оценката може да повлияе на контекста на инициативата.

Пилотно проучване. За да се избегнат потенциални недостатъци при събирането на данни и в цялостния процес на оценка, се препоръчва планът за оценка да се тества с ограничено пилотно проучване, ако има налични ресурси за това. По време на пилотното проучване оценителят (екипът за оценка) може например да изпробва анкета, въпроси за интервюта или други методи за събиране на данни, или да се обърне към определени целеви групи, особено ако липсва разбиране за това как да се постигнат най-добри резултати с тях.

7 СЪВЕТИ ЗА РАЗРАБОТВАНЕ НА ЦЕЛИ И ВЪПРОСИ ЗА ОЦЕНКА

Целите на оценката определят какво се цели да се установи в рамките на оценката на инициативата. **Целите на инициативата и теорията на промяната са добра отправна точка** за обмислянето им. Друго ключово съображение е **как оценката да бъде възможно най-полезна за по-нататъшното развитие на инициативата** (или на областта на PVE/CVE/Derad като цяло).

Когато обмисляте целите на оценката, може да е полезно да се консултирате с критериите за оценка и разработката на тези критерии от ПРООН, за да се види какви въпроси може да разгледа една оценка:

Уместност - Инициативата адресира ли движещите сили на насилствения екстремизъм и приоритетите на заинтересованите страни, свързани с PVE/CVE/Derad? Взема ли се предвид потребностите и всички промени, настъпили в контекста?

Въздействие - Постигнати ли са очакваните резултати и изходи и има ли непредвидени или отрицателни последици?

Ефективност - До каква степен са постигнати целите на инициативата?

Ефективност - дали дейностите са били икономически ефективни? Бяха ли постигнати целите в рамките на определения срок?

Устойчивост - Ще се запазят ли резултатите от инициативата във времето? Ангажирани ли са заинтересованите страни да продължат да оказват подкрепа и да работят с резултатите?

Съгласуваност - Инициативата добре ли се вписва в контекста и нуждите на общността?

Въпросите за оценка са въпросите, на които трябва да се отговори, за да се постигнат целите на оценката. За формулирането на въпроси за оценка USAID е изготвила полезни инструкции както на хартиен носител, така и във видео формат. Един добър въпрос за оценка е:

- **Въпрос** - Това означава, че не трябва да бъде обща молба за преглед на инициативата или за даване на препоръки какво да се направи. Може да е възможно да се формулират препоръки въз основа на резултатите от оценката, но това е отделен въпрос, различен от въпросите за оценка.
- **Ограничен обхват** - Препоръчва се да има максимум пет въпроса за оценка. Всеки от тях трябва да се фокусира върху конкретен проблем или аспект на инициативата.
- **Ясно** - трябва да е точно и всяка дума да е ясно дефинирана. За да се изясни и конкретизира въпросът, е възможно да се напише придружаващо обяснение за всеки въпрос.

- **Възможност за изследване** - трябва да е възможно да се отговори с наличните ресурси. Ако поискате от оценителя да направи преценка за нещо (например дали инициативата е устойчива или ефективна), трябва да се уточни и какви са критериите.
- **Полезен** - той трябва да е свързан с целите на оценката и да е полезен за заинтересованите страни.

Етап 3 - Изпълнение: Какво трябва да се вземе предвид при изпълнението на плана за действие за оценка?

Този етап включва както изпълнението на плана за действие за оценяване, така и обработката на резултатите.

ИЗПЪЛНЕНИЕ: ОСНОВНИ СЪПКИ

ЗАИНТЕРЕСОВАНИ СТРАНИ	Стъпка 1	Комуникация	Как да комуникираме ефективно със заинтересованите страни относно процеса на оценяване? Структурираната комуникация между всички заинтересовани страни, участващи в оценяването, е предпоставка за безпроблемното изпълнение на всички етапи в процеса на оценяване. Мненията на заинтересованите страни трябва да бъдат изслушвани и вземани предвид през целия процес на оценяване. Това може да помогне на оценителя, като повдигне важни въпроси и забележки, и спомага за изграждането и поддържането на доверие към процеса на оценяване. Важно е да се изяснят границите на поверителността, с други думи, как и на кой етап е позволено да се съобщава споделена информация на други лица.
ДОКАЗАТЕЛСТВА	Стъпка 2	Данни	Спазват ли се определените методи и стандарти за събиране на данни? Оценяващият (екипът за оценка) трябва да се увери, че спазва принципа на прозрачност при събирането на данни, за да бъде ясен целият процес на оценка. Събирането на данни в съответствие с избраните методи, срокове и определени стандарти е начинът да се запази процесът.

АНАЛИЗ	Стъпка 3	Рискове и Предизвикателства	Какви са основните предизвикателства и как да ги смекчим? Важно е да следите и да реагирате на всички предизвикателства, които могат да възникнат. В случай на забавяне на събирането на данни може да се задейства план Б (за предпочитане начертан по време на етапа на проектиране).
	Стъпка 5	Резултати и заключения	Как да интерпретирате и анализирате получените данни? Този етап предполага също така тълкуване и анализ на получените данни. Оценителят и екипът за оценка (както и други заинтересовани страни) трябва да определят какви методи могат да бъдат използвани. Най-често срещаните методи за анализ на данни са представени в Електронно ръководство 1 на INDEED. Неразделна част от анализа включва обмисляне на границите на оценката. Ограниченията например могат да бъдат свързани с промени в някои нормативни актове, които оказват влияние върху научноизследователските дейности, малък брой респонденти или дали може да се очаква, че резултатите ще бъдат приложими, ако подобна инициатива се реализира в друг контекст.

Етап 4 - Използване: Как могат да бъдат използвани и съобщени резултатите?

Целта на този етап е да се използват и разпространяват резултатите от оценката. Резултатите се отнасят не само до анализирания данни, но и до целия процес на оценяване. Публичният доклад за начина на провеждане на оценката може да послужи като важен документ за „извлечените поуки“ за други, които разработват оценки в областта на ПБР/ВО/Дерад и извън нея.

ИЗПОЛЗВАНЕ: ОСНОВНИ СЪПКИ

ЗАИНТЕРЕСОВАНИ СТРАН	Стъпка 1	Комуникация	Как да информираме заинтересованите страни за резултатите от оценката? Комуникацията със заинтересованите страни относно формулираните заключения е от ключово значение, тъй като помага за формирането на ясна визия за това как могат да се използват резултатите. Разпространението и споделянето на резултатите от оценката ще укрепи инициативите PCVE/CVE/Degrad и ще предложи практическа стойност за сектора. Добра практика е да се обсъди със заинтересованите страни (участвали в оценката) какви формати могат да бъдат разработени за представяне на резултатите и да се възложи задачата за комуникация на заинтересована страна с голям опит в тази област. От само себе си се разбира, че трябва да се вземат предвид и наличните ресурси за представяне на резултатите. Следните формати могат да се използват за разпространение на резултатите: • Публикации в социалните медии • Писмени доклади • Презентации • Брифинги • Документи Представянето на резултатите може да бъде съобразено с нуждите и интересите на различните целеви аудитории. Например, за вътрешно представяне на резултатите може да се избере презентация на PowerPoint. Ако резултатите ще бъдат публично достояние, тогава по-добри решения могат да бъдат социалните медии или писмен и публикуван доклад.
ДОКАЗАТЕЛСТВА	Стъпка 2	Презентация	Как могат да бъдат представени доказателствата? Резултатите от оценката трябва да бъдат представени на различни видове вътрешни и външни заинтересовани страни. Съществуват много начини за това. Най-важният аспект обаче е представянето на доказателства. За тази цел описанието на процеса на оценка (кой, как, къде, кога) може

Стъпка 3

Препоръки

да донесе добавена стойност за по-голяма прозрачност на резултатите. Резултатите от оценката могат да бъдат сравнени и с предишни оценки, ако има такива. Това би могло да допринесе за обосноваването на констатациите като строги и надеждни.

Друг въпрос, който трябва да се вземе предвид при представянето, е да се гарантира, че то не възпроизвежда неволно стереотипни образи на групи от хора и не включва радикализирана реторика.

Как и на кого да се формулират и предоставят препоръки?

Създателите на политики могат да извлекат значителна полза от представените препоръки за инициативата и/или сектора. В този случай кратките съобщения за политиката са най-подходящият формат. Освен това секторът като цяло може да се възползва от препоръки относно процеса на оценка. Разглеждането на извлечените поуки може да помогне на други оценители в областта да избегнат най-често срещаните грешки.

Стъпка 4

Управление на данни

Какво да правим със събраните данни?

Планът за управление на данните трябва да включва раздел за това какво трябва да се направи със събраните данни след оценката: колко дълго ще се съхраняват, къде ще се съхраняват, как ще се анонимизират и кой ще има достъп до тях. Информацията за бъдещото използване и съхранение на данните трябва да бъде включена и във формулярите за съгласие, които респондентите трябва да подпишат.

Стъпка 5

Рискове & Предизвикателства

Какви са основните предизвикателства и как да ги смекчим?

Когато се взема решение за разпространение, е важно да се предвидят всички възможни рискове и предизвикателства, които то може да донесе на заинтересованите страни, институциите или сектора като цяло, и да се спазва принципът „да не се вреди“. Разпространението на данни (както вътрешно, така и публично) може да бъде свързано с определени

рискове. Това важи особено за случаите, когато резултатите от оценката са по-малко положителни от очакваното. Разпространението на отрицателни резултати изисква специална стратегия, за да се формулира правилно посланието. При тези обстоятелства, например, „посочването на имена и засрамването“ може да не е правилната стратегия за справяне с резултатите. Деликатното очертаване на проблемите и възможните решения (препоръки) ще бъде възприето по-положително. Може също така да е добре да се подчертае, че оценката е извършена с цел събиране на информация, и да се съсредоточи върху това, което е научено, и как тези изводи ще помогнат за подобряването в бъдеще.

Стъпка 6**Последващи действия****Защо да проследявате резултатите от оценката?**

Проследяването на резултатите от процеса на използване позволява да се проследят промените, които оценката може да доведе. Тези промени могат да бъдат от различно естество: вътрешноорганизационни, политически, промени в дизайна на инициативата или промени в методите на работа. Такова проследяване може да доведе до започването на следващи оценки и да поддържа общия цикъл на оценка на дадена инициатива.

6. СТАНДАРТИ ЗА КАЧЕСТВО НА ОЦЕНКАТА

Подходът към оценката, основан на доказателства, изисква внимателно и критично мислене за това как да се гарантира качеството на процеса на оценяване и неговите резултати. Следване на основните принципи на подхода, основан на доказателства:

- Оценката трябва да включва активно основните **заинтересовани страни** и да отговаря на техните нужди.
- Планът за оценка и неговото изпълнение трябва да се основават на качествени **доказателства**. Това означава, че планът за оценка следва да използва съществуващите знания за добрите практики и методи за оценка, а данните, използвани за оценката, следва да са подходящи и надеждни.
- Оценката следва да бъде извършена от лица, които притежават необходимия **професионален опит** в областта на оценките и PVE/CVE/Derad.

Следващият списък може да ви помогне да оцените качеството на плана за оценка и да определите начини за неговото подобряване.

Таблица 4: Фактори, влияещи върху качеството на оценката

ИНИЦИАТИВА
Инициативата има добре дефинирани цели.
Инициативата има добре дефинирана теория на промяната, която определя механизма за постигане на нейните цели.
Оценката беше предвидена и планирана като част от замисъла на инициативата.
Инициативата има практики за мониторинг и управление на данните, които подкрепят плана за оценка.
ОЦЕНИТЕЛ
Оценителят владее добре процеса на оценяване, включително съответните методи.
Оценяващият има добри познания за областта на PVE/CVE/Derad.
Оценяващият е запознат с инициативата и нейния контекст.
Оценителят не е в конфликт на интереси и е в състояние да предостави безпристрастен и обективен анализ.

Оценителят работи свободно, без да се опитва да се намесва в процеса на оценяване или да влияе върху резултатите от него.

Оценителят поддържа активен контакт с основните заинтересовани страни по време на целия процес на оценка.

ПЛАН ЗА ОЦЕНКА

Планът за оценка се разработва съвместно с основните заинтересовани страни.

Целите на оценката отговарят на нуждите на основните заинтересовани страни.

Оценката има за цел да подпомогне обучението и развитието на инициативата или на областта на PVE/CVE/Derad.

Планът за оценка е подробно описан в писмен документ, който е съгласуван с основните заинтересовани страни.

ДИЗАЙН НА ОЦЕНКАТА, МЕТОДИ И ДАННИ

Дизайнът и методите са подходящи за отговор на въпросите на оценката.

При оценката се използват повече от един вид методи и данни.

Ако се използват интервюта/фокус групи/проучване, респондентите са от представителен подбор на цялата популация (например от всички участници или служители на инициативата).

Ако става въпрос за оценка на резултатите, планът за оценка включва добре конструирана контролна група.

Ако се използват количествени методи, оценката е в състояние да даде статистически значими резултати.

ДОКЛАДВАНЕ

Докладът за оценка описва прозрачно процеса на оценка, включително всички потенциални промени или предизвикателства.

Ограниченията на оценката са признати и обяснени.

Докладите за оценка се предоставят на по-широката общност от специалисти в областта на PVE/CVE/Derad, политици и изследователи.

УПОТРЕБА

Резултатите от оценката се използват за по-нататъшно развитие на инициативата (или други подобни инициативи) в бъдеще.

Резултатите от оценяването се интерпретират точно и не се обобщават прекомерно.

Докладите за оценка се предоставят на по-широката общност от специалисти в областта на PVE/CVE/Derad, политици и изследователи.

ПРИЛОЖЕНИЕ 1. ОБРАЗЕЦ НА ПЛАНА ЗА ДЕЙСТВИЕ ЗА ОЦЕНКА (ПРИМЕР)

ИНИЦИАТИВА		
Име:	Изпълнено от:	
Цел:	Целева група:	
ОЦЕНКА		
Цел на оценката:	Вид на оценката:	
Въпроси за оценка:	Оценител:	
	Екип за оценка:	
Период на оценка:	Период на отчитане:	
ЗАИНТЕРЕСОВАНА СТРАНА	Роли и задължения	
	Методи на комуникация	
ДОКАЗАТЕЛСТВА	Дизайн на оценката	
	Данни и тяхното събиране	
	Управление на данни	
АНАЛИЗ	Методи за анализ на данните	
	Използване на резултатите	
	Рискове и тяхното смекчаване	
ЕТИЧНИ СТАНДАРТИ	Пол	
	Етика	
	Юридически	
	Обществен	

ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Archinsein, P. (2001). *The Book of Evidence*. Oxford University Press.
- Australian Institute of Family Studies. *Ethics in Evaluation*.
- Banks, C.M. (2010). Introduction to Modeling and Simulation. In J. A. Sokolowski and C. M. Banks (eds.). *Modeling and Simulation Fundamentals: Theoretical Underpinnings and Practical Domains*. Wiley.
- Benoit, A., Raina, S. K. & Robert, Y. (2015). Efficient checkpoint/verification patterns. *The International Journal of High-Performance Computing Applications*, 31(1), 1–14.
- Compass. How to-Guide: How to develop a monitoring and evaluation plan. <https://thecompassforsbc.org/how-to-guide/how-develop-monitoring-and-evaluation-plan>
- Diaz, R., & Behr, J.G. (2010). Discrete-Event Simulation. In J. A. Sokolowski and C. M. Banks (eds.). *Modeling and Simulation Fundamentals: Theoretical Underpinnings and Practical Domains*. Wiley.
- Dietze, M. C. (2017). *Ecological Forecasting*. Princeton University Press.
- EASCO (2015). Practical Guide: Evidence Assessment. <https://www.refworld.org/docid/55420d654.html>.
- EUCPN (2016). *Criteria for the evaluation of crime prevention practices*. Research report. October 2016. https://eucpn.org/sites/default/files/document/files/2016_10_04_eucpn_evaluation_crime_prevention_practices_final_0.pdf.
- Freese R. (2014). Evidence-Based Counterterrorism or Flying Blind? How to Understand and Achieve What. *Perspectives on Terrorism*, 8(1), 37–56.
- Hofman, J. and Sutherland, A. (eds.) (2018). Evaluating interventions that prevent or counter violent extremism: A practical guide. RAND Corporation. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR2094.html.
- Hughes, R. I. G. (1997). Models and Representation. *Philosophy of Science* 6, 325–336.
- IMPACT Europe. <http://www.impact.itti.com.pl/index#/home>.
- INDEED's project seminar "Designing evidence based practice". <https://www.youtube.com/watch?v=3dl5q26YdBA>.
- Khalil, J. & Zeuthen, M. (2016). Countering violent extremism and risk reduction: A guide to programme design and evaluation. Whitehall report. https://static.rusi.org/20160608_cve_and_rr.combined.online4.pdf.
- Mattei, C. & Zeiger, S. (2018). Evaluate your CVE results: Projecting your Impact. Hedayah. <https://hedayah.com/app/uploads/2021/08/File-16720189339.pdf>.
- McDavid, J.C., Huse, I., & Hawthorn, L.R. (2022). *Program Evaluation and Performance Measurement: An Introduction to Practice*. SAGE Publications.
- McKenzie F. D. (2010). Systems Modeling: Analysis and Operations Research. In J. A. Sokolowski and C. M. Banks (eds.). *Modeling and Simulation Fundamentals: Theoretical Underpinnings and Practical Domains*. Wiley.
- Molenkamp, M., Wouterse, L., & Gielen, A. J. (2018). Ex post paper: *Guideline evaluation of PCVE programmes and interventions*. RAN center for excellence. https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2020-09/ms_workshops_guidelines_evaluation_of_pcve_programmes_and_interventions_july_2018_en.pdf.
- Morse, J.M., Barrett, M., Mayan, M., Olson, K., & Spiers, J. (2002). *Verification strategies for establishing reliability and validity in qualitative research*. *International Journal of Qualitative Methods*, 1, 1–19.
- NESTA (2013). Standards of Evidence: An Approach That Balances the Need for Evidence with Innovation. https://media.nesta.org.uk/documents/standards_of_evidence.pdf.
- Neumann, P.R. (2017). Countering Violent Extremism and Radicalisation that Lead to Terrorism: Ideas, Recommendations, and Good Practices from the OSCE Region. <https://www.osce.org/files/f/documents/1/2/346841.pdf>.
- OECD DAC Evaluation Criteria. <https://www.oecd.org/dac/evaluation/daccriteriaforevaluatingdevelopmentassistance.htm>.

- Archinstein, P. (2001). *The Book of Evidence*. Oxford University Press.
- Australian Institute of Family Studies. *Ethics in Evaluation*.
- Banks, C.M. (2010). Introduction to Modeling and Simulation. In J. A. Sokolowski and C. M. Banks (eds.). *Modeling and Simulation Fundamentals: Theoretical Underpinnings and Practical Domains*. Wiley.
- Benoit, A., Raina, S. K. & Robert, Y. (2015). Efficient checkpoint/verification patterns. *The International Journal of High-Performance Computing Applications*, 31(1), 1–14.
- Compass. How to-Guide: How to develop a monitoring and evaluation plan. <https://thecompassforsbc.org/how-to-guide/how-develop-monitoring-and-evaluation-plan>
- Diaz, R., & Behr, J.G. (2010). Discrete-Event Simulation. In J. A. Sokolowski and C. M. Banks (eds.). *Modeling and Simulation Fundamentals: Theoretical Underpinnings and Practical Domains*. Wiley.
- Dietze, M. C. (2017). *Ecological Forecasting*. Princeton University Press.
- EASCO (2015). Practical Guide: Evidence Assessment. <https://www.refworld.org/docid/55420d654.html>.
- EUCPN (2016). *Criteria for the evaluation of crime prevention practices*. Research report. October 2016. https://eucpn.org/sites/default/files/document/files/2016_10_04_eucpn_evaluation_crime_prevention_practices_final_0.pdf.
- Freese R. (2014). Evidence-Based Counterterrorism or Flying Blind? How to Understand and Achieve What. *Perspectives on Terrorism*, 8(1), 37–56.
- Hofman, J. and Sutherland, A. (eds.) (2018). Evaluating interventions that prevent or counter violent extremism: A practical guide. RAND Corporation. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR2094.html.
- Hughes, R. I. G. (1997). Models and Representation. *Philosophy of Science* 6, 325–336.
- IMPACT Europe. <http://www.impact.itti.com.pl/index#/home>.
- INDEED's project seminar "Designing evidence based practice". <https://www.youtube.com/watch?v=3dl5q26YdBA>.
- Khalil, J. & Zeuthen, M. (2016). Countering violent extremism and risk reduction: A guide to programme design and evaluation. Whitehall report. https://static.rusi.org/20160608_cve_and_rr.combined.online4.pdf.
- Mattei, C. & Zeiger, S. (2018). Evaluate your CVE results: Projecting your Impact. Hedayah. <https://hedayah.com/app/uploads/2021/08/File-16720189339.pdf>.
- McDavid, J.C., Huse, I., & Hawthorn, L.R. (2022). *Program Evaluation and Performance Measurement: An Introduction to Practice*. SAGE Publications.
- McKenzie F. D. (2010). Systems Modeling: Analysis and Operations Research. In J. A. Sokolowski and C. M. Banks (eds.). *Modeling and Simulation Fundamentals: Theoretical Underpinnings and Practical Domains*. Wiley.
- Molenkamp, M., Wouterse, L., & Gielen, A. J. (2018). Ex post paper: *Guideline evaluation of PCVE programmes and interventions*. RAN center for excellence. https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2020-09/ms_workshops_guidelines_evaluation_of_pcve_programmes_and_interventions_july_2018_en.pdf.
- Morse, J.M., Barrett, M., Mayan, M., Olson, K., & Spiers, J. (2002). *Verification strategies for establishing reliability and validity in qualitative research*. *International Journal of Qualitative Methods*, 1, 1–19.
- NESTA (2013). Standards of Evidence: An Approach That Balances the Need for Evidence with Innovation. https://media.nesta.org.uk/documents/standards_of_evidence.pdf.
- Neumann, P.R. (2017). Countering Violent Extremism and Radicalisation that Lead to Terrorism: Ideas, Recommendations, and Good Practices from the OSCE Region. <https://www.osce.org/files/f/documents/1/2/346841.pdf>.
- OECD DAC Evaluation Criteria. <https://www.oecd.org/dac/evaluation/daccriteriaforevaluatingdevelopmentassistance.htm>.
- Preskill, H. and Jones, N. Practical Guide for Engaging Stakeholders in Developing Evaluation Questions. Robert Wood Johnson Foundation Evaluation Series. https://www.betterevaluation.org/sites/default/files/Preskill_A_Practical_Guide.pdf.
- Railsback, S. F. & Harvey B.C. (2020). *Modeling Populations of Adaptive Individuals*. Princeton University Press.
- Rainbow Evaluation Framework. <https://www.betterevaluation.org/frameworks-guides/rainbow-framework/describe/analyse-data>.
- RAN (2017). RAN Handbook on CVE/PVE training programmes. Guidance for trainers and policy-makers. <https://opev.org/wp-content/uploads/2019/10/RAN-handbook-on-CVE-PVE-training-programmes-RAN.pdf>.
- RAN (2019). Preventing Radicalisation to Terrorism and Violent Extremism. RAN Collection of

Approaches and Practices. https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files_en?file=2021-05/ran_collection-approaches_and_practices_en.pdf.

- RAN (2021). Effective and Realistic Quality Management and Evaluation of P/CVE. RAN small-scale expert meeting, 5 March 2021. https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2021-05/ran_small-scale_expert_meeting_quality_management_evaluation_05032021_en.pdf.
- Roza, M., Voogd, J., & Derek Sebalj, D. (2012). The Generic Methodology for Verification and Validation to support acceptance of models, simulations and data. *Journal of Defense Modelling and Simulation: Applications, Methodology, Technology*, 10(4), 347–365.
- Rychetnik, L., Frommer, M., Hawe, P., & Shiell, A. (2002) Criteria for evaluating evidence on public health interventions. *J Epidemiol Community Health*, 56(2), 119–127.
- Rychetnik, L., Hawe, P., Waters, E., Barratt, A., & Frommer, M. (2004). A glossary for evidence based public health. *J Epidemiol Community Health*, 58(7), 538–545.
- Steegen, S., Tuerlinckx, F., Gelman, A., & Vanpaemel, W. (2016). Increasing Transparency Through a Multiverse Analysis. *Perspectives on Psychological Science*, 11(5), 702–12.
- Stufflebeam, D. L. (2014). *Evaluation theory, models and applications*. John Wiley & Sons.
- Tako, A. A. (2015). Exploring the model development process in discrete-event simulation: Insights from six expert modellers. *The Journal of the Operational Research*, 66(5), 747–760.
- Tirnauer, J. (2010). Baselines and Targets, Performance Monitoring & Evaluation TIPS. Washington DC, USAID Center for Development Information and Development Evaluation. https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/pnaadw108.pdf.
- UK GOV (2009). Evaluating local PREVENT projects and programmes. Guidelines for local authorities and their partners and Resource pack for local authorities and their partners. https://www.tavinstitute.org/wp-content/uploads/2012/12/Tavistock_Report_Guidelines_Evaluating-PREVENT-Projects-and-Programmes.pdf.
- UK GOV Rapid Assessment Tool (REA) <https://webarchive.nationalarchives.gov.uk/ukgwa/20140402164155/http://www.civilservice.gov.uk/networks/gsr/resources-and-guidance/rapid-evidence-assessment>.
- UNDP (2021). Evaluation guidelines. <http://web.undp.org/evaluation/guideline/>.
- UNDP (2018). Improving the impact of preventing violent extremism programming: A toolkit for design, monitoring and evaluation. <https://www.undp.org/publications/improving-impact-preventing-violent-extremism-programming-toolkit>.
- UNICEF. Theory of Change. Methodological Briefs. Impact Evaluation No. 2. https://www.betterevaluation.org/sites/default/files/Theory_of_Change_ENG.pdf.
- United Nations Office of Counter-Terrorism. Monitoring, Evaluation and Learning Toolkit: To Support Action Plans to Prevent and Counter Violent Extremism. <https://www.un.org/counterterrorism/sites/www.un.org.counterterrorism/files/uncct-mel-toolkit-web.pdf>.
- United Nations Development Group. Theory of Change. UNDAF Companion Guidance. <https://unsdg.un.org/sites/default/files/UNDG-UNDAF-Companion-Pieces-7-Theory-of-Change.pdf>.
- USAID (2013). Theories and Indicators of Change Briefing Paper: Concepts and Primers for Conflict Management and Mitigation. US Agency for International Development. http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/pnaed181.pdf.
- USAID. CVE Reference Guide for Local Organizations. Stakeholder Engagement. <https://www.cverefereceguide.org/en/stakeholder-engagement>.
- USAID (2015). Evaluation Resource: Tips for Developing Good Evaluation Questions (for Performance Evaluations). https://usaidealarninglab.org/sites/default/files/resource/files/tips_for_developing_good_evaluation_questions_2016.pdf.
- USAID LearningLab. Webinar: Developing Good Evaluation Questions. <https://www.youtube.com/watch?v=gISHnzNyOj8>.
- Vaker T., Forbes, D., Dell, L., Westing, A., Merlin, T., Hodson, S. & O'Donnel, M. (2015). Rapid Evidence Assessment: Increasing the Transparency on an Emerging Methodology. *Journal of Evaluation in Clinical Practise*, 21(6).
- Williams, M.J. (2021). *Preventing and Countering Violent Extremism: Designing and Evaluating Evidence-Based Programs*. Routledge.

INDEED

Evidence-Based Model for Evaluation of
Radicalisation Prevention and Mitigation